

Székelypetőfalva

A falu földrajzi elhelyezkedése és rövid története

Székelypetőfalva Zabola községközponttól 4 kilométerre fekszik, megközelítése azonban ennél sokkal hosszabb útvonalon lehetséges: az Imecsfalván keresztül haladó megyei útból leágazó földúton, a vasútállomáson keresztülhaladva 5 kilométer távolságra található, majdnem félúton Imecsfalva és Szörce között (Szabó L. 2016b). A település lakóit a külvilággal a Sepsiszentgyörgy–Bereck útvonalon közlekedő vonat köti össze, amelynek legközelebbi megállója 5 kilométerre található a falutól. A korábbi buszjáratokat megszüntették, így személygépkocsi hiányában nehézkes a közlekedés, téli időszakban pedig gyakran elszigetelődik a település a hófúvások miatt. Egykoron nem volt ennyire elszigetelt, hiszen Petőfalván haladt keresztül a történelmi Postaút, amelyen a királyi postakocsik is közlekedtek.

A Feketeügy folyó bal partján, az ún. Mezőföldön elterülő falu sík területen fekszik, a délkeleti részén található egy kisebb domb, amelyen a katolikus templom és a temető áll. A templom helyén valószínűleg egy kápolna állott, amelyet 1711-ig használtak a hívek. Akkor építették a ma is látható katolikus templomot Assisi Szent Ferenc tiszteletére, melynek sekrestyéjét az egykori kápolnából alakíthatták át. A templomot 1823-ban felújították, majd 1825-ben harangtornyot is emeltek a templom mellé. Ugyanebben az évben készült el az orgonakarzat, orgonáját Kollonich István, kézdivásárhelyi orgonakészítő építette. 1762-es oltárképe Assisi Szent Ferencet ábrázolja. A falunak nincsen önálló papja, a miséket az imecsfalvi plébános celebrálja, az istentiszteleteket pedig a székelytamásfalvi református lelkész tartja házaknál.

A falu déli részén található a borvízforrás, mivel a település a Csomád-hegységet a Keleti-Kárpátok kanyarulatával összekötő strukturális törésvonal mentén fekszik, jelentős mennyiségű szén-dioxid gáz jut a felszínre, ami a szénsavas savanyúvizek képződéséhez járul hozzá (Kisgyörgy 2000: 204). Ennek a jelenségnek köszönhető a Petőfalvi-fortyogó néven ismert hideg ásványvizes fürdő létesítése, amelyről a *Székely Nemzet* című újság 1889-es évfolyamában így számoltak be: „...múlt év augusztusában szedték rendbe, s ma már egyike a legáldásosabb, legjobb hatású gyógyfürdőknek. Nemsokára a petőfalvi hideg tükörfürdő felsorakozhatik a legjobb fürdők közé: vize, melyben a legtöbb a vas- és kéntartalom, hűlésben szenvedő betegeken csudával határos dolgokat művel. Egy zabolai ember három hónapnál hosszabb idő óta feküdt súlyos hűlésben, 8 napi használat után meggyógyult. Külön fürdőt rendeztek be nőknek és férfiaknak öltözőkabinokkal ellátva. Több ilyen fürdőt lehetne berendezni, mivel az egész község határán számtalan gyógyforrás, sós, keserű vízű létezik.” (Cserey–Binder 1992a.) A fürdő több mint fél évszázad után is megőrízte vonzerejét, a múlt században a fiatalok kedvenc szórakozási helye volt. *Ez olyan szép virágzó falu volt ezelőtt 30 évvel. Voltak flekkenezések a borvíznél, örökké men-*

*tünk a borvízre 40 százalékos előleg osztásnál a kollektívából. Nagy zene volt, bál volt minden évbe. Nagyba ment a flékezés, a szomszéd falukból mindjöttek ide.*⁶⁹

A mostani fürdő elődjét, a Fortyogó-fürdőt 1932. július 10-én avatták fel, mely központi szerepet töltött be a közösség életében. A borvizes fürdő nyitva állott a közösség tagjai számára, akik előszeretettel élvezték annak előnyeit, a társadalmi élet egyik központi színterévé vált. 2008-ban a megyei tanács által kezdeményezett, népi fürdőket felújító mozgalom keretében felújították a fürdőt Albert Zoltán geográfus, turisztikai szakember és Papucs András geológus szakmai felügyeletével. Így a megújult fürdő a finn és a svéd szauna elemeivel bővült, 8–10 személyes, fafűtéses szaunaházat is építettek a borvizes medencék mellé. A fürdő maga 17 ár területen fekszik, 5x5-ös fából épült medence van a szaunaház mellett. A medencéket a helyben feltörő források táplálják, csak a fürdő területén 6 helyen tör fel forrás a földből. A fürdő felújítása óta kevésbé tölt be központi szerepet, télen Sepsiszentgyörgyről és a környező városokból látogatják, nyáron folyamatosan érkeznek fürdőzni vágyók a Fortyogóra, a falubeliek azonban ritkán járnak ide. Petőfalván nemcsak a Fortyogónál található borvíz, hanem a falu számos kútjában és a falu melletti Haraly-patak vizében is borvíz folyik. Ezek a feltörő források nem teljesen egyformák, *van ahol vasasabb, és van ahol erősebb s van ahol gyengébb.*⁷⁰ A patak mellett, a falu északi végében található a közös nagy borvízkút, amelynek vize gyomor-, bél-, máj- és húgyúti betegségekre alkalmazható ivókúraként. A falubeliek viccesen megjegyezték, hogy Petőfalván még a jószágok is borvizet isznak.

A falu határában a Székely Nemzeti Múzeum régészei 1960-ban végeztek hitelesítő ásatást, majd 1978–1980 között tárták fel a 12. századi keresztény temetőt. A kutatások vezetője dr. Székely Zoltán múzeumigazgató volt. A feltárt sírok egy átlagos lélekszámú falura engednek következtetni, 80–100 fős közösség használhatta a temetőt 80–100 éven keresztül (bizonyítják ezt a rátemetkezések). A szakemberek szerint a kora középkori temető köznépi temető volt, mely nem egyértelműen székely temető (az orbai székelyeket egy évszázaddal később telepítik ide), azonban a leletanyag alapján ugyanazok a gazdasági-politikai-kulturális hatások érték az itt lakókat, mint Erdély többi részén (Székely Z. 2001: 210–212).

A falu történetéről keveset tudunk, első okleveles említése 1567-ből való, Peteoffalwa néven. Orbán Balázs Tamásfalvával együtt azt írja róla: „Ha kicsinyek most, hajdan sem voltak jelentékenyebbek, mert az 1567. évi regesztrumban Thomasfalva 10, Peteófalva 4 kapuval volt bejegyezve. Nevüket a legelőbb idetelepülőkől Tamástól és Petőtől nyerhették. Különbén Petőfalva volt Háromszék egyetlen faluja, melyet csaknem kizárólag jobbágyok laktak, ezek a zabolai Mikes-jószágához tartoztak, s 1848-ban szabadultak fel.” (Orbán 1869: 194.) A *Székely Oklevéltárban* szereplő 1602-es székely katonai összeírás szerint azonban az év augusztus elsején Bášta 15 szabad székelyt esketett fel a király hűségére Petőfalván (SzOkl V. 1986: 199). Az előző fejezetben részletesen bemutattam a székely rendek századokon keresztül

69 T. G., férfi, 86 éves, Petőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (kézirat, 2013).

70 J.É., férfi, 45 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

folytatott küzdelmeit, azok kiváltó tényezőit és következményeit, többek között felvázoltam a szabad székelyek önként vállalt jobbágyságának okait is. Ezek alapján valószínűsíthetjük, hogy Petőfalva esetében is hasonló folyamatok mehettek végbe. A majdnem állandósuló részvétel a hadjáratokban, az ország mérhetetlen pusztulása olyan kötelezettségeket és ezzel együtt költségeket rótt a katonáskodó székely társadalomra, amit az nem tudott elviselni. A szabad székelyek nagy száma arra a felismerésre jutott, hogy a hadkötelezettség nagyobb teherrel jár, mint a jobbágyság, így lekötötték magukat a földesuraknak (Szádeczky-Kardoss 1927: 99). Petőfalva esetében ezzel magyarázható, hogy Orbán Balázs a Mikes-uradalom jobbágyaiként említi a teljes falut (Orbán 1869: 194).

Etnikai és demográfiai folyamatok 1850-től napjainkig

Magyarország – és ezen belül Erdély – etnikai viszonyainak első hivatalos felmérésére 1850–1851-ben, az osztrák hatóságok által lebonyolított katonai célzatú népszámlálás alkalmával került sor. Ezt az összeírást a magyar statisztikusok bizonyos fenntartásokkal kezelték, mivel azt gondolták, hogy az elfogult végrehajtó szervezet a magyarok számának megállapítása során a ténylegesnél alacsonyabb értékek meghatározására törekedett. A népszámlálás eredményeit azonban elfogadták, és megbízhatóbbnak tekintették a korábbi becsléseknél (Varga 1998b: 10). Az osztrák önkényuralom hatóságai 1857-ben újabb népszámlálást tartottak, mely a nemzetiségi viszonyok kutatására nem terjeszkedett ki, csak a vallásfelekezeti hovatartozást vizsgálta. A demográfiai adatok összesítését így az 1850–1851. évi osztrák katonai összeírástól számítva tekintjük át egészen az utolsó, a 2011-ben összeírt népesedési adatokig, felhasználva mind a magyar, mind a román statisztikai intézetek vonatkozó adatait (4. táblázat).

Az adatok nagyon erős demográfiai ingadozást, a dinamikus fejlődés pedig a századfordulóra jelentős számbeli visszaesést mutatnak, amelyek a 19. század végén és a 20. század elején a Székelyföld egészére jellemző kivándorlás egyik eredményeként értékelhetők. A falu 20. századi történetében a második bécsi döntés után a legmagasabb a lélekszám, ami a kollektivizálás, majd az iparosodás és a kommunista államberendezkedés hatásainak következtében fokozatosan csökken. A megváltozott életkörülmények a petőfalvi lakosokat, akárcsak a környék többi településének szegényebb lakóit városokba vonzották, a könnyebb megélhetés, maga a városi lét, a kiszámítható, biztos jövedelem a népesség folyamatos fogyáshoz vezetett (Coroi 2013: 492). Száz év alatt a falu lakossága a felére csökkent: 1900-ban 333 főt írtak össze, 2002-ben már 168 lelket számlál a település. A 2011-es népszámlálás a falu demográfiai adatainak mélypontját mutatja, hiszen 1850 óta ebben az évben írták össze a legkevesebb lélekszámot. A kutatásaim során összesített adatok enyhe növekedést mutatnak, 5 fővel több a falu állandó lakosa, mint 2011-ben, azonban ez a szám is alacsonyabb, mint a 2002-es vagy az 1992-es összeírás adatai. Megfigyelhetjük, hogy az 1989-es változások utáni összeírás 1992-ben drasztikus népességfogyást

mutat, ami a 10 évvel később készült népszámláláskor enyhén emelkedik, 20 évvel később azonban erős fogyást jeleznek a statisztikák. A statisztikai adatok tehát a népesség számának folyamatos csökkenő tendenciáját mutatják.

Petőfalva volt az első falu Orbaiszéken, ahol megalakult a kollektív 1950-ben. Egy család kivételével mindenki beállt: *Itt Petőfalván 50-be megalakult a kollektív. Azelőtt mindenkinek megvolt a magángazdasága. Előbb itt volt a raktár részen a kollektív, aztán nem látták itt jónak és kiköltöztették a falu másik végére. Mindenki beadta csak Faragó nem, aztán utána volt baja elég. Aztán nem tudom Intorszúrán vagy hol adták ki a földjüket. Egyszerűen nem állott bé, azt mondta, hogy nem és kész, nem adta be a földjét. Hát, jól van, de földjít itt bevették mert mindenkinek békomeszálták a földjít, aztán adtak, hol itt, hol ott szanaszéjjel és a kvótát kirották rea.*⁷¹

*Itt már '49 őszén egybe vették [megj.: a földeket]. Erre visszaemlékszem, hogy '49 őszén már a vetés egybe ment. S akkor ahogy hordoztak a kollektívekbe ott a Regátba, a teherautó állott elé, ültünk fel, amelyik otthon kellett maradjon az burogzott mer az szantiner kellett legyen.*⁷²

A visszaosztott földek és az otthoni gazdaság mértékétől függően állapították meg, hogy kinek mekkora a „kvótája”, mennyi terményt, állatot, húst, tojást, tejet kellett kötelezően beszállíttatnia a kollektívbe, hogy elkerülje a büntetést. *Hát ki volt róva a kvóta egy bizonyos mennyiség, ezzel ölték meg a magángazdákat. Megvolt mondva, hogy be kell adni ennyi meg ennyi termést, úgyis volt, hogy még egy vider gabonánk sem maradt meg, elvitték a néptől. Kimérték, bevitték és be kellett vinni másnap a futurába, a magtárba. [...] Ha nem volt termés, akkor megvetted onnan, ahonnan tudtad onnan. A föld után bé kellett adni a kvótát. Húskvótát, tehén, marhahúst, disznóhúst, tejet s mindent. Ha volt tehened ha fejtéd hanem fejtéd a tejkvótát be kellett adni, vinni kellett a csarnokba a tejet. Ha valaki nem vitte akkor megbüntették.*⁷³

A kommunizmus térhódításával megszűnik a kvótarendszer, az öregek úgy emlékeznek ezekre az évekre, mint a falu történetének leggazdagabb időszakára: *[...] itt a Kánaán volt akkor a kommunizmusba. Ezek sem adót nem fizetett a kollektív, sem beszállíttatást nem adott, mindent szétosztottak, amit termeltek, mindent szétosztottak itt a falu népének. [...] Azért mert beszállíttatták a magánok, reányomták a magánokra, hogy kényszerítsék rea, hogy álljon be az is, csináljon társulást. Itt mivel csak egy ember nem adta be, ezért a falu népe azon az egy családon kívül nagyon jól élt, a más falukba lévő magánok beszállíttattak mindent.*⁷⁴

A kollektív viszonylagos jólétet biztosított a falunak, a fiataloknak lehetőségük nyílt tanulni. Sokan Brassóba mentek szakmát tanulni, majd ott is telepedtek le, már nem tértek haza szülőfalujukba. A kézdivásárhelyi keményítőgyár, majd a csa-

71 G.K., nő, 82 éves, Petőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

72 T.Z., férfi, 80 éves, Petőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

73 G.K., nő, 82 éves, Petőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

74 G.K., nő, 82 éves, Petőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

vargyár beindulásával (az 1970-es évek eleje-közepe) fokozódott az erőteljes elvándorlási folyamat, a fiatalabbak városra költöztek a jobb megélhetés reményében, az otthoni házaikat eladták, hogy az új élet berendezéséhez tőkét szerezhessenek. Az olcsón eladott házak egy részét cigányok veszik meg. *Így aztán Kézdi-re kezdtek menni, eladták a házikot, ahol Józsi cigány lakik, azt a házat es úgy adták el, hogy elementek Kézdi-re Szigethy Laciék. [...] Oh, olcsón ment, potom áron eladták. Egy rend szobabútorért odaadták a házat Józsi cigánynak, mert Kézdi-n a blokkba bé kellett rendezni a szobát.*⁷⁵

A házak eladása 1990 után is folytatódik, akik már korábban elköltöztek vagy elementek a faluból, elvétele költöznek vissza, jó esetben hétvégeken hazajárnak. Néhányan közülük gazdálkodnak is, de számuk elenyésző. Gyakran fordul elő, hogy a faluban lakó tehetősebb magyarok felvásárolják a szomszédságukban található eladó házakat, a többi ház eladásakor is petőfalvi gyökerekkel rendelkező vásárlók jelentkeznek. Jelenleg csak egy olyan magyar család él a faluban, akik teljesen idegenek, nincsenek közvetlen helyi gyökereik. 2004-ben költöztek ide, a férj kézdivásárhelyi, a nő nagyváradi származású, mindketten munkanélküliek, a férj Svédországban vállal időszakos munkákat. Rajtuk kívül négy másik család költözött vissza a faluba, akik helyi gyökerekkel rendelkeznek. Az egyik család a helyi boltot üzemelteti, a férj Köpecről származik, a feleség pedig Kézdivásárhelyről. A nagymama Izraelben dolgozik, az ő megtakarított pénzét fektetik be a helyi ingatlanokba. A másik egy özvegyasszony, aki nyugdíjas éveire tért haza. A harmadik család gazdálkodik, a férj naponta kijár a faluba Kézdivásárhelyről, tavasztól ősziig pedig a család is kiköltözik. A negyedik család tavasztól ősziig költözik haza Petőfalvára, ők méhészetel foglalkoznak.

Petőfalva a 21. század második évtizedében

A nyitott és zárt kérdéseket egyaránt tartalmazó kérdőívek lekérdezésével, félig strukturált és strukturálatlan interjúkkal, valamint a résztvevő megfigyelés módszereinek segítségével a falu jelenlegi demográfiai, kulturális és gazdasági felmérésére összpontosítottam. A dolgot megírásához felhasználtam a Rádu Viola 2013-as gyűjtéséből származó öt interjút, amelyet három magyar és két cigány családdal készített. Az így összesített adatokat egészítettem ki, ellenőriztem és vettem össze a zabolai Polgármesteri Hivatal által készített statisztikákkal. A fenti kutatás során állítottam össze a jelenlegi népesség számarányát, etnikai eloszlását és minden szám szerű adatot, amit az alábbiakban használlok.

Saját kutatásaim alapján 2015-ben Székelypetőfalva összlakossága 160 fő, ebből 82 magyar és 78 cigány (Szabó L. 2016b). A 2011-es hivatalos népszámlálási adatokban nem szerepelnek cigány nemzetiségű lakosok a faluban, mivel mindannyian magyar etnikumúnak vallották magukat, sok esetben a kérdezőbiztoson is múltott, hogy

75 G.K., nő, 82 éves, Petőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

az etnikumra vonatkozó kérdést a választ sugallva tette fel, avagy szabad választást hagyott a válaszadónak. A hivatalos adatokkal ellentétben erős cigány identitással rendelkezik az itteni közösség, amely határozottan cigány nemzetiségűnek határozza meg magát: „*Mi cigányok vagyunk...*”⁷⁶

A cigánygyerekek korai identitástudatát az alábbi történet tükrözi: *A tegnap ellenőrzésünk volt, mert megyek 1-es fokozatira, többek közt Gergely-Kovács Kata óvónéni Kovásznáról. Bejött ő is az osztályba, s beszélgetett a gyermekekkel, s kérdezték, hogy az óvónéit hogy hívják? S mondja, hogy Gergely-Kovács Katalin. S mondja ez a Gergely Tamáska, az nem lehet, a Gergely az cigány név, én is Gergely vagyok!*⁷⁷ Ez a történet is mutatja, hogy már gyermekkorban tudatában vannak annak, hogy ők cigányok, más családneveik vannak, mint a magyaroknak, a személynevek viszont elfogadott módon egyeznek a magyar lakosságával, mivel ők magyar cigányok.

A faluban lévő 101 telekből 51 lakott, 43 lakatlan vagy csak hétvégén használják, 7 pedig kert (18. ábra). Az 51 lakott portából 38 magyar és 13 cigány porta. A lakatlannak besorolt házaknál időszakosan lakott 4 telek, ezek tulajdonosai tavasztól ősziig helyben gazdálkodnak. A lakatlannak besorolt telkek 90%-át hétvégén lakják vagy időnként gondozzák és rendben tartják, 10%-a pedig elhanyagolt, a tulajdonos nem foglalkozik vele. Az utóbbi években Kézdivásárhelyről, Zaboláról és Csernátonból vásároltak házakat Petőfalván, mindannyian helyi felmenőkkel rendelkeznek; Brassóban, Kovásznán, Sepsiszentgyörgyön lakó elszármazottak pedig hétvégként látogatnak haza a faluba és gondozzák az örökségüket. A hétvégét falun tőlők egy része ellátogat a Fortyogó-fürdőre, néha kisebb mulatságokat is szerveznek itt. *Szoktunk pingpongozni, s nyáron kijárunk a Fortyogóra flekkenezni.*⁷⁸

A 2015-ös kutatás során összesített adatok felhasználásával készítettem el a faluban lakó családok szerkezetét bemutató grafikonot, az itt szereplő adatok a kérdőíves felmérés során az egyes portákon lakó családokat mutatja (10. ábra). A cigány lakosság esetében több generáció is együtt él, ezeket az adatokat egy családként kezeltem. A magyar közösség esetében a nagykorú gyermek felnőtt embert jelent, aki még mindig a szülőkkel él együtt.

A grafikonon láthatjuk, hogy az 51 családból a legtöbb az egyszemélyes háztartás (egyedülálló idős ember), valamint az egy házaspáros típusú családból álló háztartás (idős házaspár), ami a családok 57%-át jelenti, ennek 4%-a gyerek nélküli házaspár (Kollega Tarsoly főszerk. 1996–2000). A famíliák 12%-a nukleáris családtípus, 3%-a esetében lakik együtt több generáció, a nukleáris család kiegészül a nagyszülőkkel vagy a felnőtt gyermekekkel.

A családszerkezet etnikai lebontása során azt tapasztaljuk, hogy a 38 magyar család 68%-a idős egyszemélyes háztartás vagy idős házaspár, 5%-a gyerek nélküli fiatal házaspár, 5%-a nukleáris család, 22%-a pedig a többgenerációs családtípust kép-

76 E.O., 34 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

77 Á.K., nő, 39 éves, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

78 T.L., férfi, 48 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

viseli. A cigány közösségre a nagycsalád jellemző. A familiák 8%-a idős házaspár, 31%-a nukleáris család, 23%-a két generációs család, 38% esetében pedig három vagy négy generáció él egy fedél alatt.

A magyar családok esetében az idősek ápolják a közösségi kapcsolatokat, ők hét-közben és a vasárnapi mise/istentisztelet keretében is találkoznak, ritkábban látogatják egymást, de tartják a kapcsolatot, segítik egymást, amikor szükség van rá. *Nem nagyon törődünk egymással, de ha valamelyikkel baj van, mindegyik ott van.*⁷⁹ A fiatal családok között azonban nincs átjárás, nem igénylik egymás társaságát: *A legtöbb kollektív nyugdíjas, kevesen dolgoznak, a kertecskében megtermelnek mindent, s csak az alapélelmiszert veszik meg. 6 vagy 7 fiatal család vagyunk, de nem járunk össze. Mindenki elvan magával.*⁸⁰ A cigány családok esetében cigány közösségről beszélhetünk, hiszen mind a 13 család együtt éli meg a mindennapokat, szoros kapcsolatot tartanak fenn és ápolnak.

A faluban élő gyermekek összesítésében a kis- és nagykorú gyermekek között szerepelnek azok is, akik már felnőttként élnek együtt a szülővel (12. ábra) – az összesítés a falu típusának meghatározása mellett a közeljövőt is előre vetíti. A faluban élő 38 magyar családból 7 családban van kiskorú gyermek, ebből 5 család esetében lakik a nagyszülőkkel együtt a nagykorú gyermek és családja. 10 magyar család esetében él együtt a szülő és nagykorú gyermeke, valamint annak házastársa.

A cigány lakosság körében a többgyermekes nagycsalád jellemző, legkevesebb kettő és legtöbb hat kiskorú gyermek van egy családban. Összesen 33 kiskorú él a 13 cigány családban, ami az összesített kiskorú gyereklétszám 82,5%-át teszi ki, míg a magyar családokban élő 7 kiskorú az összgyereklétszám 17,5%-át jelenti. A cigány gyermekek a helyi óvodába és elemi iskolába járnak, a magyar gyermekeket a szülők Kézdivásárhelyre és Zabolára viszik iskolába.

A faluban lakó magyarok 70%-a nyugdíjas, illetve betegnyugdíjas, 20%-a gazdálkodik és háztartásban tevékenykedik, 10%-a dolgozik a közeli Kézdivásárhelyen vagy a községközpontban, Zabolán. A cigány lakosság munkanélküli, segélyekből él, valamint alkalmi munkákból.

A fentieket összegezve elmondhatjuk, hogy Petőfalva előregedő falu a magyar lakosság szempontjából, azonban egy életerős, gyorsan szaporodó cigány közösséggel rendelkezik.

Vallás és mindennapi vallásosság

Mezőföldnek a Szentfölddel határos első katolikus településén az 1850-es népszámlálási adatok szerint 325 római katolikus és 3 református vallású személy élt (5. táblázat). A reformátusok száma az összlakosság növekedésével arányosan emelkedett, a legtöbb reformátust az 1930-as és az 1941-es népszámláláson írták össze, amikor a

79 G.K., nő, 82 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

80 T.I., nő, 39 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

legtöbben laktak a faluban. A népesség fogyásával azonban a reformátusok száma is fokozatosan csökkent, 2002-ben 15 fő, 2011-ben 10 fő és 2015-ben 9 fő alkotja a református közösséget a településen. A népszámlálási adatsorokban néhol megjelenő ortodox vallásúak valószínűleg beházasodtak a faluba, azonban az egy fő beolvadhatott a magyar közösségbe, hiszen a következő évben összeírt adatokban már nem szerepel. Az 1941-ben összeírt egy fő unitárius vallású személlyel is az ortodox vallással hasonló folyamat játszódhatott le.

A kutatási adataink alapján jelenleg 9 református és 145 római katolikus vallású személy él Petőfalván. A reformátusok háromhetente tartanak istentiszteletet, a lelkész a szomszédos Székelytamásfalváról jár át. Templom hiányában az istentiszteleteket házaknál tartják. A reformátusok mindannyian magyarok, a cigány közösség tagjai katolikus vallásúak. Azt tapasztaltuk, hogy a szakrális tér fogalma (Bartha 2006) kitágult a református hívők számára, maga a vallásos szertartás szakralizálta az erre a célra használt teret.

A katolikusok Imecsfalvához tartoznak, a lelkész minden vasárnap tart misét, ahová főleg az idős emberek járnak. *A nem cigány lakosság jár templomba, a cigány lakosság csak karácsonykor, mivel csak az kap csomagot, aki eljön a misére is. Csak azért, hogy jön, mert ő cigány, azért nem kap. Ez nem szociális, hogy jár. Legalább annyit elvárok, hogy azért legyen ott, ha valamit szeretne kapni.*⁸¹

A falu legnagyobb vallásos ünnepe a Szent Ferenc-búcsú, melyet október 4-én tartanak. Ilyenkor hazamennek a faluból elszármazottak is, hogy az otthoniakkal együtt legyenek. *Azt szoktam mondani, hogy a fél téglások, akik elmondják, hogy ők is petőfalviak, jönnek és búcsún megmutatják, hogy büszkéek erre, de nem ápolják a gyökereket. Azonban van egy réteg, aki rendszeresen jár haza.*⁸²

Az egyházi ünnepek (karácsony, húsvét, pünkösd, búcsú) jelentik a faluban az ünneplési alkalmakat, mivel az elmúlt két évtizedben a nagy közösségi megmozdulások elmaradoztak (38. ábra). A kérdőíves lekérdezések során összesített ünnepi alkalmakat a jelzett ábra mutatja, a legtöbb petőfalvi a karácsonyt és a húsvétot jelölte meg legjelentősebb vallási ünnepnek, a pünkösd a katolikus lakosság körében fontos ünnep. A vallási ünnepek azért is fontosak az egyének számára, mivel ekkor gyűlik össze a nagycsalád, ilyenkor tudnak minőségi időt tölteni egymással.

Az emberi élet fordulóival kapcsolatos események közül a temetéseken vesznek részt a legtöbben. A cigány lakosság esetében pedig különleges ceremónia kiteljesedésének ad teret. *Az elhunytak a kedvenc konyakja vagy itala kerül elő. Vannak szegényebb és gazdagabb cigányok, de mindegyik megadja az italozásnak a módját. [...] Hogy enni esznek-e, nem tudom, de inni isznak. Első dolguk, hogy a rezesbandát lefoglalják, hozzám még nem érnek, de a rezesbanda, a rétyiek vagy valaki más már le van fogadva. Egyik alkalommal én vitatkoztam az egyházzadón, valami 300 lej volt az elmaradás, s itt alkudoztak velem, szólt a telefon s kérdezte, hogy*

81 P.O., férfi, 33 éves, Imecsfalva. Saját gyűjtés. (2015)

82 P.O., férfi, 33 éves, Imecsfalva. Saját gyűjtés. (2015)

*a bandát foglaltad-e le, kifizetted-e, s előttem mondtá, hogy 1500 lej, tehát akkor van pénze.*⁸³

A vallási ünnepeket leszámítva nincs más ünnepnapja a falunak, amely közösségi élményt nyújtana a helyben lakók vagy a hazlátogatók számára.

Gazdasági erőforrások

A gazdasági erőforrásokra vonatkozó statisztikai adatokat a kérdőíves felmérés mellett a 2014-es gazdálajstrom bejegyzései alapján vizsgáltuk. A falu gazdasági erejét a bejegyzések alapján a szántóföldek és a kaszálók alkotják. Mezőföld lévén, nem bővelkedik erdőkben vagy erdőtulajdonosokban. A falu összesen 182 hektár szántófölddel, 2,8 hektár legelővel, 32 hektár kaszálóval és 3,74 hektár erdővel rendelkezik. A területek tulajdonosai a helybeli magyarok, kivételt képez öt fő, akik Kézdivásárhelyen élnek, szintén magyar nemzetiségűek. A cigány lakosság nem rendelkezik termő területtel, *mindegyiknek megvan a lova s a szekere, csak a föld nincs meg hozzá.*⁸⁴

A gazdálajstrom adatai alapján összesített visszaszolgáltatót földek típusa (23. ábra) azt mutatja, hogy a helybeliek közel ugyanolyan mértékben kaptak vissza szántóföldeket (38%) és kaszálókat (35%). A visszaszolgáltatót erdők nagy része nem tartozik a petőfalvi határhoz, valószínűleg a havasalji településekről beköltözött személyek hozták magukkal örökségként vagy nászajándékba.

A szántóföldeket a tulajdonosok nagy része bérbe adja terményért cserébe vagy pénzért (27. ábra). Kevés gazdálkodó van a faluban: *Szigeti János farmja van még ott s ott is lakik. Állatot tart, borjút, tehenet, gazdálkodik saját földjén s másoktól is vesz ki bérbe. [...] Héja Elemér gazdálkodik kicsibe, műveli a saját földjeiket. Van még Faragó Karcsi, Kézdin laknak s jár ki minden nap. Nem dolgozik sehol, se a felesége. A legtöbb földet Romica [megj.: zabolai román gazda] bérlí s műveli meg már évek óta.*⁸⁵ A közeli városból, Kézdivásárhelyről jár két család gazdálkodni a faluba, ők nem laknak ott, azonban rendszeresen felügyelik a gazdaságot. Egyik család cukorrépát termel, a másik gazda idén 2 hektár hagymát ültetett, előző években természetesen sárgarépát és petrezselymet is.

A bérbe adott földek nagy százaléka a falu demográfiai erejét tükrözi, az idős emberek már nem tudják megművelni földjeiket, így bérbe adják, hogy ne maradjon parlagon. A faluban gazdálkodók száma ugyancsak alacsony, a fiatalabb gazdák foglalkoznak földműveléssel és állattartással, azonban egyiküknek sincs lehetősége és gépparkja nagy területek művelésére. Megfigyelhetjük, hogy nagyon kevesen adták el a visszakapott örökséget, az emberek ragaszkodnak a földekhez, kortól függetlenül él bennük a gazdászellelem és a föld iránti tisztelet. Fontos számukra, hogy a föld

83 P.O., férfi, 33 éves, Imecsfalva. Saját gyűjtés. (2015)

84 P.O., férfi, 33 éves, Imecsfalva. Saját gyűjtés. (2015)

85 T.I., nő, 39 éves, Petőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

meg legyen művelve, mert ebben a szellemben nőttek fel, és ezt az örökséget viszik tovább.

A falu másik nagy erőforrása: az állattartás (30. ábra). A gazdajstromban 83 gazdaság szerepel, amiből 21 lakatlanként van feltüntetve. Az összeírás alapján a faluban 7 ló és 7 szekér található, ezek tulajdonosai nagyrészt cigány nemzetiségűek. A faluban tartanak még disznót (17 darab), szárnyast (118), szarvasmarhát (9), méhet (50 család) és juhot (2). Állattartással a magyar nemzetiségű lakosok foglalkoznak, a lovakat leszámítva.

Az állattartó gazdaságok számsorai azt mutatják (32. ábra), hogy a falu lakói a családi szükségletek kielégítésére rendezkedtek be, kevesen tartanak állatot, 12 gazdaságban nevelnek szárnyast, 7 családnál disznót, 3 gazdaságban szarvasmarhát, a méhekkel egy család foglalkozik, a 7 ló pedig 7 háztartás között oszlik meg. Emellett a zabolai juhászok is tartanak juhot Petőfalván: *Rusandunak van két háza, juhot tart itt, de nem lakik itt. Kint a kollektívnel még van egy istálló, ott Rica bácsi [megj.: Cosneanu Aurel Zaboláról] tart juhot, de ő se lakik itt.*⁸⁶

*A zabolai Rusandu Nicolae vett két házat s bérel valami földet is. Azért vette a második házat, mert hamis kutyái vannak, s többre került volna neki, ha valamelyik kutya megharap egy cigányt.*⁸⁷

A cigány lakosság életformájáról beszédesen tanúskodik a lótarás, tavasztól őszig járvák a vidéket szekéren: *Ahogy eljő a tavasz, elindul a szekér, mindenki a szekér derekába és mennek itt a környéket járvák. Nekik ez egy életforma.*⁸⁸ Kereskednek lóval, bőrrel, ócskavással. *Bőrt adnak el s ócskavasat, abból élnek.*⁸⁹ A cigány lakosság nem dolgozik sehol, napszámba mennek, ha hívják őket, azonban már egyre ritkábban van szükség a munkájukra. Korábban jártak a mezőre napszámba, manapság már gépek végzik el a munkát a napszámos helyett. Az idősebb magyarok még hívják a cigányokat a ház körül tevékenykedni, de ez nem biztosít számukra állandó munkát és megélhetést. *Itt is megvan az a része, amelyik nagyon-nagyon jó szándékú, szeret dolgozni, elmegy napszámba, s van egy másik réteg, amelyik a két keze munkája után él meg, amit a szeme meglát, keze el nem hagyja. Ez a réteg is megtalálható. Legtöbbször azzal védekeznek, hogy ők cigányok, s olyanok, mint a nebántsvirágok, s ezt nagyon jól tudják.*⁹⁰ Mindannyian kapnak társadalmi segínyt a helyi önkormányzattól, amiért cserébe nem kell semmit tenniük, amivel az adófizetők nem feltétlenül értenek egyet. *Nem hívják közmunkára, én is szoktam kérdezni tőlük, mert eddig még volt közmunka. Nem kell menjenek sehova. Bolond is lenne, úgyis adják a szociált [megj.: szociális segély].*⁹¹

86 T.I., nő, 39 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

87 G.K., nő, 82 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

88 P.O., férfi, 33 éves, Imecsfalva. Saját gyűjtés. (2015)

89 T.I., nő, 39 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

90 P.O., férfi, 33 éves, Imecsfalva. Saját gyűjtés. (2015)

91 Á.K., nő, 39 éves, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

*Megszoktattuk őket, hogy kapnak szociálist, de nem szoktattuk meg őket, hogy a Tanácshoz nemcsak azért kell bemenni, hogy kapják, hanem azért, hogy adjak is.*⁹²

A cigány lakosság nevelését, munkára bírását, a közteherviselést többen megfogalmazták, amint a fenti idézetek is mutatják, a magyarok nem irigykednek a cigányokra, hanem inkább azt szeretnék, hogy a társadalomban uralkodó szabályok és kötelezettségek mindenkire egyformán vonatkozzanak.

A település gazdasági erejének másik mérőfoka a tulajdonban lévő autók száma. A vizsgált adatok szerint 14 lakos rendelkezik személygépkocsival, traktor pedig egy személy tulajdonában van. A járművek eloszlása nemzetiség szerint a magyarok tulajdonjogának túlsúlyát mutatja, 2 cigány rendelkezik személygépkocsival, a többi jármű a magyar lakosok tulajdona.

A településen élők jövedelmi forrását (34. ábra) megvizsgálva azt tapasztaltuk, hogy a lakosság 47,2%-a nyugdíjból, valamint betegnyugdíjból tartja fenn magát. Ebbe a csoportba kizárólag a magyar közösség tagjai tartoznak. A faluban élők másik nagy jövedelmi forrása a szociális segély, a lakosság 33,3%-a, túlnyomórészt a cigány közösség tagjai élnek az állam biztosította segélyből.

A gazdálkodás 5,6%-nak biztosít jövedelmet, a visszaszolgáltató erdők és az állandó jövedelmet biztosító munkahelyek (szolgáltatás, gyári munka, vállalkozás), valamint a napszám a lakosság 2,8%-ának jelent bevételi forrást. A jövedelmi források tükrözik a falu behatárolt lehetőségeit: aki nem kapott vissza földet vagy erdőt, annak a nyugdíjból vagy a fizetésből kell megélnie. A falu elszigeteltsége, az infrastruktúra hiánya, az utak minősége nehezíti a falun kívüli munkavállalást, főleg ha az napi rendszerességű ingázással társul. A faluban lévő egyetlen vállalkozás ellátja a falu szükségleteit, főleg úgy, hogy az idősek nagy részének városban vásárolnak be a gyermekeik: *Nem nagyon vásárolnak, hetente kétszer hoznak kenyeret is. [...] Mindenkinek van valakije városban s onnan vásárolnak.*⁹³

A kérdőívek segítségével a faluban élők iskolai végzettségére is rákérdeztünk, hogy a helyi elit és a középosztály lehetőségeit felmérjük (14. ábra). A nyugdíjas korosztály túlnyomó része általános iskolával, esetleg szakiskolával rendelkezik, míg a fiatalabbak esetében már mindenkinek van érettségije. Felsőfokú végzettséggel egy nő rendelkezik a faluban, a technikum elvégzése nők és férfiak körében egyenlő arányban oszlik meg. A líceumi tanulmányokat sokkal nagyobb arányban folytattak férfiak, mint nők, közel kétszer annyian többen. A szakiskolai végzettség inkább nőkre jellemző, fele annyi férfi járt szakiskolába, mint nő. Ugyanez az arány érvényes a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők számára is.

A faluban élők végzettsége nem tükrözi az alacsony foglalkoztatottságot. Mind a végzettség, mind a foglalkoztatottság kizárólag a magyar közösségre értendő, mivel a cigány közösség tagjai az elemi iskola elvégzése után nem folytatják tanulmányaikat. Így a cigány közösség már eleve hátrányos helyzetből indul a munka-

92 P.O., férfi, 33 éves, Imecsfalva. Saját gyűjtés. (2015)

93 G.K., nő, 82 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

erőpiacon és behatárolja lehetőségeit, tehetségét csak az írás-olvasás elsajátítására használja.

A magyar etnikum munkaerő piacon betöltött helyét vizsgálva azt látjuk, hogy a magyar férfiak és nők legnagyobb része nyugdíjas (16. ábra). A diagram felső sorában a vonatkozó adatokat láthatjuk, nagyon alacsony a pénzkereső asszonyok számaránya a településen. Az aktív nők szolgáltatásban dolgoznak, van közöttük egy vállalkozó is, mások alkalmi munkákat vállalnak. A férfiak esetében is alacsony a munkahellyel rendelkezők száma, ami a munkaképes férfi lakosság számával majdnem arányosan megegyezik. Van közöttük vállalkozó, földműves, szolgáltatásban és gyárban dolgozó férfi, valamint alkalmi munkából élő is. A cigány lakosság az állam biztosította segélyből él meg, állandó jövedelmi forrással nem rendelkeznek. Alkalmi munkákat vállalnak a magyaroknál, ez azonban nem biztosítja számukra a megélhetést.

A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy a magyar gazdaságok birtokolják a falu határában lévő termőföldeket, melyek teljes megművelésére már nincs erejük, hiszen a közösség tagjai túlnyomórészt idősek. A bérbe adott földek nagy részét zabolai románok művelik meg, a helyi gazdák csak „kicsiben” gazdálkodnak. A visszakapott, kisebb területeket megművelő magyar gazdák tevékenysége azonban mintegy ellensúlyozza a falu elöregedett lakosságának erőtlenségét. A földtulajdon eloszlása azt mutatja, hogy a magyarok hagyományosan gazdálkodással, földműveléssel és állattenyésztéssel tartották el a családot, a falu szerkezete is erre utal, hiszen minden égtáj irányába rendelkezik kijáráttal. Háziállatokat is a magyar közösség tagjai tartanak, hiszen ez a hagyományos önálló életmódjuk szerves részét képezi. A cigány lakosság csak lovat tart, amely életmódjának fenntartását és megélhetését biztosítja.

Etnikai reprezentáció, kontaktzónák

Az etnicitás vizsgálatában a határok és a határokon belül élő egyének önmaguk látására, önpercepciójára helyezem a hangsúlyt (Barth 1969). A vizsgált településen jól kirajzolódnak az etnikai határok, mindkét közösség erős önidentifikációval rendelkezik. Az etnikai csoport jellegét itt nem a nyelv, hanem a kultúra és a történelem határozza meg, valamint mindaz a tudás, amely századokon keresztül áthagyományozódott egyik generációról a másikra. Az örökölt tudás azonban folyamatosan változik, ahogyan az adott etnikai csoport tagjai válaszolnak az őket érő társadalmi, gazdasági és kulturális kihívásokra (Barth 1969, Eriksen 1992). A vizsgált közösségek közötti kapcsolatot is ezek alapján elemezhetjük, a közös nyelvnek köszönhetően már eleve adott egy kényelmes nyelvi környezet, a kommunikáció gördülékenyen működik a magyar és a cigány közösség tagjai között.

A település nemcsak vallási, hanem etnikai törésvonal mentén is húzódik. A szomszédos Székelytamásfalvával együtt a Mezőföld színmagyar (anyanyelvű) településeit alkotják. Kutatásom fókuszában a magyar és a magyar anyanyelvű cigány

etnikum egymáshoz való viszonyulása, főbb kapcsolódási pontjai, valamint egymás látása és megítélése áll.

A Petőfalván élő etnikumok szimbolikus térhasználata vizsgálatakor észrevehetjük, hogy a magyar és a cigány lakosság nem különül el élesen egymástól, nem léteznek cigánytelep, hanem a faluban, a templom alatti utcában, valamint a kultúrotthonnal szemben lévő utcában laknak, a magyarok tőszomszédságában. A falu fő utcáján magyarok laknak, a cigány lakosság a főutcáról leágazó mellékutcákban lakik. A falu központja a főutcán felállított országzászló és a kultúrotthon környéke, ehhez közel található az iskola is. A cigány lakosság térnyerését az utóbbi időben úgy próbálják gátolni egyes helybeliek, hogy házaikat nem adják el cigány vásárlóknak.

A két etnikum közötti elsődleges kapcsolat patrónus–kliens viszonyt tükröz, a magyar a munkaadó, a cigány a munkavállaló, aki pénzt vagy ételt kér fizetségül szolgáltatásáért. A cigány tiszteli a magyart, aki munkát ad neki, a magyar pedig megbecsüli a jó munkaerőt, hiszen szüksége van rá, elvégzi azt a munkát, amit a munkaadó már nem tud elvégezni. Azt a munkaerőt, aki nem végzi becsülettel munkáját, nem becsülik meg, nem hívják vissza dolgozni. A cigányok felnéznek a magyarokra, hiszen ők a kultúra hordozóiként jelennek meg: tudnak írni-olvasni és szépen viselkednek. Ebben a viszonyulásban nincsen irigység, inkább vágyakozást figyelhetünk meg, hogy ők is olyanok szeretnének lenni, de nem lehet, mert ők cigányok.⁹⁴ Önidentifikációjuk gátolja is őket abban, hogy mások legyenek, elsősorban a csoport elvárásainak kell megfelelniük.

A továbbiakban a két etnikumot mutatom be, ahogyan saját életterületet birtokolják, a helyi közösségben játszott szerepüket, valamint ezeknek a szerepeknek az alakulását a társadalmi-gazdasági-politikai hatásoknak köszönhetően.

A magyar közösség

A magyarok őshonosok a faluban, amint azt már a fejezet bevezetőjében is tárgyaltuk. Ennek megfelelően ők birtokolják a főbb gazdasági erőforrásokat, azonban az 1989-es változások után a magyar közösség folyamatosan veszít erejéből. A faluban uralkodó rendet is a magyar közösség alakította ki, az alapvető helyi viselkedési szabályokat is ők határozták meg: az öregek, az elöljárók és az elit tiszteletben tartása a törvények mellett. A családon belül is végigkövethető a hagyományos paraszti modell követése: a családfő biztosítja a család megélhetését és szervezi meg a munkát. A közösség tagjai annak a hagyományos rendnek a követői, amely az évszakok változásához igazítja életüket és a munkavégzés beosztását.⁹⁵

A helybeli idős generáció nosztalgiával emlékezik vissza a kommunizmus idején megélt jólétre és a dinamikus működő közösségi életre. Az egykori mulatságok, találkozások helyszíne a Fortyogó-fürdő volt, amely az 1989-es változásokig adott

94 Az iskolában a gyerekek szüneten az „én magyar vagyok” szerepjátékot játsszák annak utóhatásaként, hogy magyar gyerekekkel kerülnek kapcsolatba.

95 Ez elsősorban életmódjukból adódik, hiszen a gazdálkodás már eleve feltételezi ezt a viszonyulást.

otthont a magyar közösség összefüggéseinek. Ezek a multságokon a helyi banda játszott, akiket nemcsak a petőfalviak, hanem a környező települések bálozói is elhívtak zenélni.

Amikor jött május 1, augusztus 23, akkor hajnalba felkeltünk, székérre felültünk, s a faluba minden utcát le kellett járjunk. Ébresztő: „bátran előre elváltársak”. Akkor kimentünk a borvízhez, úgy es vót, 13 dísnót vágtak le egy nap, jött ide a jónép. Nem lehetett bemenni a borvízre annyi volt a nép. Faragó Dezső volt a kocsmáros s akkor még Irénke es. Ez sokáig ment, olyan gyönyörű bálók, flekkenezések voltak, aztán este bé a kultúrházba és ott folytattuk reggelig. Aztán ahogy ide-oda huzult egyik es, a másik es, mondom, akkor kezdtek ezek a fiatalabbak összeállni, s aztán amikor kellett menjenek másodsor, akkor menjek el jó-e azt mondják, mert nem tudják a régi darabokat s akkor legalább egy tudja, s akkor megtanulja a többi. Hát sok felé jártunk, itt nem úgy volt, mint most, hogy sehol semmi. Most televízió van, nem mozdul senki ki innen. 87-be lett aztán vége a zenélésnek.⁹⁶

[...] *augusztus 23-ra nagy flékkenezések voltak kint a bórvíznél, a fűzfánál. Akkor volt a 40 százalékos kiosztás.⁹⁷*

Ha belegondolunk, hogy milyen volt Petőfalva. Nekünk az idősek elmondták. Tönkretette a kollektivizálás, de milyen falunak indult meg, a házak is mutatják, ahogy jöttek a cigányok, hát nem épp a fejlődést segítették elő.⁹⁸

A házakon és a lakásokban észrevételezett tárgyi megjelenéseket összesítettük a falu bejárása során, a lakószobában és/vagy a konyhában látható, etnikumra utaló jegyek, tárgyak, vagy másféle módon megjelenített elemek tárházában (52. ábra).

A magyar nemzeti reprezentáció egyetlen látható, kültéri eleme az országzászló, amely a falu központjában található. A faluban sehol nem leng zászló, sem magyar, sem székely, az egyes házaknál azonban a nemzeti hovatartozást kinyilvánító apró jelekre, tárgyi emlékekre figyelhetünk. Az etnikai hovatartozásra utaló jegyeket az itt élő emberek otthonaiban láthattuk, az egyes házaknál zászló, címer, pántlika, karkárda, valamint magyar történelmi ábrázolások díszítik a közös teret. Az etnikai hovatartozásra utaló tárgyak az otthonosság megteremtését, a saját nemzeti tér kialakítását szolgálják, hiszen az idős korosztály (főleg) ragaszkodik azoknak a nemzeti jelképeknek a használatához, amelyeket huszonöt évvel ezelőtt nem szabadott használnia. Az etnikai szimbolizáció visszafogott megjelenése kiegyensúlyozott etnikai együttélésre enged következtetni.

A magyar közösség ünnepeit három fő csoportban vizsgáltam: emberi élet fordulóhoz kapcsolódó ünnepek, vallásos ünnepek és nemzeti ünnepek. A vallásos ünnepek fennebb már tárgyaltuk, így eltekintünk további részletezésüktől (42. ábra). Az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó ünnepek közül a keresztelő, esküvő és a temetés, valamint a névnapok és születésnapok megünneplésére kérdeztem rá. A nemzeti

96 T.Z., férfi, 80 éves, Székelypetőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

97 G.K., nő, 82 éves, Székelypetőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

98 P.O., férfi, 33 éves, Imecsfalva. Saját gyűjtés. (2015)

ünnepek közül a március 15., az augusztus 20., az október 6. és a december 1. szerepelt a válaszlehetőségek között (40. ábra).

A legtöbben a vallásos ünnepeket tartják (karácsony, húsvét, pünkösd), ezeket követik az emberi élet nagy fordulóihoz kapcsolódó alkalmak: a temetések és a házasságkötések (36. ábra). A nemzeti ünnepek közül kizárólag a magyar nemzeti ünnepeket tartják a faluban, a legtöbben március 15-én és a magyar állam alapításának napján ünnepelnek. A falu nagy közös ünnepe a búcsú, amely vallási hovatartozástól függetlenül mindenkit megszólít.

A felsorolt ünnepi alkalmak közül a temetéseken, a búcsúban és karácsonykor ünnepelnek együtt a faluban élő magyarok és cigányok (44. ábra). A búcsúban és karácsonykor a templomban találkoznak, temetések alkalmával pedig a halottas háznál. Ezeket az alkalmakat leszámítva, kizárólag munka céljából érintkeznek.

A születésnapok és névnapok ünneplése általában családban zajlik, kisebb százalékban hívják meg a szomszédokat, komákat vagy testvéreket (46. ábra). Ilyenkor az elköltözött gyerekek is hazlátogatnak az ünnepelthez, hogy köszönthessék.

A szilveszter a lakosság nagy százaléka esetében családi eseménynek számít, amennyiben nem a szűk család körében ünneplik, meghívják a testvéreket és komákat, az idősek azonban magukban búcsúztatják az óvet (48. ábra). A fiatalok általában január elsején vagy másodikán látogatják meg idősebb hozzátartozóikat, hogy boldog új évet kívánjanak.

A felsorolt ünnepi alkalmak és azok megünneplése az etnikumok közötti elhatárolódást mutatja: míg a vallásos ünnepek esetében találkoznak a templomban, vagy a temetések alkalmával, ahol bárki megadhatja az elhunytak a végtisztességet, addig a nemzeti ünnepek és a személyesebb ünnepek alkalmával nem ünnepelnek közösen a másik etnikummal. A magyarok elhatárolódnak a cigány etnikumtól, a kölcsönös tisztelet jegyében zajlanak mindennapjaik (50. ábra).

A cigány közösség

A cigány közösség megtelepedését az 1978-as évektől számítják, amikor Mocsel Balázs szülei házat vásároltak a faluban. A család a szomszédos Szöröcséről telepedett át, okát a meny így magyarázza: *Szöröcsén egy olyan helyen laktak amellet volt egy tó s hidik sem volt, hogy kereszt járjanak. Egy falu végén laktak, de olyan helyen, hogy tó helység volt, muszáj volt onnat nekik eljöjjenek, mert nem volt nekik közlekedés, hogy menjenek a vízen keresztül.*⁹⁹ A második betelepülő cigány család Gerely József szülei, akik szintén a szomszédos Szöröcséről érkeztek. *Az áttelepülés oka: Ohhh, hát a patak mellett laktunk, a Fetekeügy mellett, s mikor kiöntött, akkor örökké a házunk vette fel. S nem vót villany s ez az, azért izéltünk, hogy legyen vilanyunk. Kutunk se vót, a patakából ittunk, s ezért na.*¹⁰⁰

99 E.N., nő, 43 éves, Székelypetőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

100 E.L., férfi, 67 éves, Székelypetőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

A jelenlegi cigány közösség e két családtól származtatja magát, csak Gergely Bélának, az „ősapának” 11 gyermeke született. Őt tekintették vajdájuknak, az utóbbi időben azonban gyengült a tekintélye: *Ő a legidősebb közöttük, egyesek hallgatnak is rá, mások nem veszik semmibe.*¹⁰¹

*Nem tapasztaltam meg [megj.: hogy milyen a vajda státusa], de azt a túlzott katonai fegyelmet iránta nem láttam még. Valamennyire csak hallgatnak rá, ha olyan a helyzet. Temetésnél, amikor jönnek, mindig olyan jön, akire a család hallgat.*¹⁰²

*Ő a bíró is, ő tesz igazságot, ha valamilyen konfliktus merül fel, de nem tudok semmi konkrétumot. Biztos járnak hozzá, mert a múltkor lejött a rendőr, s mert ott valami volt, s egyszer az öregot hívták s akkor elmondta hogy is volt, úgy elmondta románul a dolgokat, hogy meglepődtünk. Biztos, hogy tőle kérnek tanácsot, de nem hallottam konkrét esetet. [...] Vagy anyuka vagy apuka neki gyermeke, úgy hogy mindenki neki gyermeke/unokája.*¹⁰³

A két családból mára erős közösség jött létre, kiegészült még 2-3 betelepülő családdal, akik könnyen beilleszkedtek a helyi cigányok közé. A 13 cigány család tartja fenn a helyi óvodát, ide 10 cigány gyermek jár, és az elemi iskolát, ahol 8 cigány gyermek tanul a négy évfolyamon. A Páváról naponta ingázó tanítónő már három éve tanítja a cigány gyerekeket, jól ismeri szüleiket és életkörülményeiket is. A vele készített interjú során betekintést nyerhettünk a cigány közösség mindennapjaiba, életvitelébe és ünnepeibe is. A gyerekeken keresztül láthatjuk, hogy a petőfalvi cigányok milyen szegény körülmények között élnek, vannak olyan gyerekek is, akik ott-hon nem kapnak rendszeresen enni. Ezért egy holland alapítványon keresztül támogatást szerzett, ami fedezi a gyerekek mindennapi tízóraitját, amit közösen készítenek el az iskolában az előre megvásárolt nyersanyagokból. A tízórazásnak külön rendszere van, közösen asztalt terítenek, imádkoznak evés előtt és után, majd közösen raknak rendet, mielőtt szünetre kimennének. Így az állami támogatásként kapott kiflit és tejet a gyerekek hazavihetik, hogy biztosítva legyen még egy étkezés számukra. A szülők nem foglalkoznak a gyerekekkel: *Hát, elküldik, mert eszik a gyermek, de egyáltalán nem kérdezik meg, hogy mit tanultál, mi a tanulni való. A gyermek, amit magától csinál, vagy amit az iskolában tanulunk. Egyáltalán nem érdekli őket. Tudják, hogy a magyar pénzt, mert így mondják, hogy magyar pénz, nem kapják meg, mert akkor nem adok igazolást, hogyha nem jár, de aztán amikor megkapták a borítékot, akkor jön a tavaszi munka s akkor aztán megint szállingóznak el.*¹⁰⁴

Az iskolában igyekeznek az alapvető viselkedési normák elsajátítását lehetővé tenni, odafigyelnek a tisztálkodásra, ruházatra, és nem utolsósorban a mosdó használatára is. Sok esetben azonban a szülők is el kell magyarázni, hogy az iskolában bevezett szabályok nem a gyermek és családja ellen vannak, hanem azok tájékoztatását és az alapvető viselkedési szabályok és civilizációs technikák elsajátítását szol-

101 T.L., férfi, 48 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

102 P.O., férfi, 33 éves, Imecsfalva. Saját gyűjtés. (2015)

103 Á.K., nő, 39 éves, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

104 A tanítónő közlése, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

gálják. Értelmiségi magyar adatközlő mondta el az alábbi történetet: *Mivel angol-vécénk van, ezért [...] elkezdttük, hogy ki amikor elvégezte a dolgát, van vécékefe, tudja, hogy mi. Feljött Gergely József, hogy „osztán magik tudják meg, hogy mi nem vagyunk budipucolók, nem pucolja a gyermek a budit”. Mondom neki, értse meg, mi nem odatettük, hogy a gyermek pucolja ki a másét, hanem a sajátját kell, amikor elvégezte a dolgát. „Vigyázzanak, nehogy még egyszer a gyermekkel lepucoltassák!” Na, ez aztán mondjuk folyt olyan 2 hónapig, de azért mégis odatettük, hogy mindenki a sajátját, s mentem s ellenőriztem. Most már úgy megszokták, hogy senki nem mond semmit, tudja, hogy kinek mi a dolga, s így az is újdonság volt, s le kellett tudni. Jöttek, egyet cirkusoztak, s annyi.¹⁰⁵*

A gyerekek fogékonyak arra, amit tanulnak, sokszor meglepő tisztánlátásról tesznek tanúbizonyságot. Konfliktusos helyzetek megoldására, az iskola hatására, inkább a párbeszédet részesítik előnyben a brutalitással szemben, és megszólják azokat a felnőtteket, akik másképp cselekednek.

[...] ha két anyukának baja van, azonnal hajba kapnak, nem ülnek le megbeszélni. Én nem láttam még ilyet, de a gyermekek mesélték egyik nap, hogy talán az egyik óvodás leánykának, aki most már nem jár vagy 2 napja, óvodában egy másik behasította a fejét. De nem hiszem, hogy igaz legyen, mert akkor a gyermek jön és anélkül, hogy a gyermek válogatna, hogy elmondja-e vagy nem, elmondaná rögtön. Mikor mennek haza, óvónéni mindig megöleli őket, ami azt jelenti, hogyha ide öleli, lenéz a fejére, biztos látta volna, hogy véres. S akkor a másik anyuka elkapta, akinek a leányának behasította a fejét a másik anyukát, akinek a leánya behasította az ő leánya fejét, s akkor ott összeverekedtek az úton. S mondták a gyerekek, hogy »milyen szegény, hogy anyád összeverekedett a másikkal«, mondom, te akkor nem szólsz bele. De mondják a gyerekek, hogy tanító néni ezt tanultuk s ezt tanultuk, s mégis összeverekedtek, s nem így kell elintézni.¹⁰⁶

Felmerül a kérdés azonban, hogy mennyire tudja az iskola a napi 5-6 tanítási órában oly mértékben megnevelni a gyerekeket, hogy saját kultúrájuk erőteljes hatását kiegészítse. A gyerek az otthon kapott mintát követi, amit az iskola megpróbál csiszolni, azonban a nevelői-oktatói munkához elengedhetetlen a szülő segítsége.

[...] nálunk ott az iskolában vannak 8-tól 1-ig, 2-ig, attól függ és hiába az 5 óra alatt megpróbálod őket maximálisan nevelni, hiába, ahogy kitétte a lábát az iskolából, azonnal visszazökkent az ő világába és csak az számít, amit otthon mondanak. Jó, ez is jó, hogy szót fogad a szülőnek, viszont az, hogy elmondom neki, hogyha hazamegy, vegye le az iskolai ruhát, hogy másnap reggel tudjon tisztában jönni, az teljesen el van felejtve. Másnap olyan ruhákban jönnek, hogy csak. Ruhát is szoktunk vinni, akkor átöltöztetjük, legalább arra, amíg ott van, mert olyan koszos, hogy nem tudsz közel menni hozzá. Szerintem ez mind otthonról jön. Ha a szülő nem mondja a gyermeknek, hogy gyere vetkőzz le s vegyél itthoni ruhát, akkor persze, hogy nem gondolja meg. A gyermek nekik nem azért kell, hogy milyen

105 Á.K., nő, 39 éves, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

106 Á.K., nő, 39 éves, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

*jó, hogy van egy gyermekünk s kell róla gondoskodni, mert minden gyermek után több pénzt kapnak.*¹⁰⁷

A családok 80%-a putriban lakik, egyszobás házakban, ahol tömény füst terjed, hiszen vizes fával tüzelnek, amit naponta gyűjtenek. A vizes fára nejlont csepegtetnek, hogy lángra kapjon. *Szegény gyermekek olyan feketék a füsttől, mikor jönnek, a koromtól, rendszeren látszik a homlokukon, hogy ott muszáj volt megfeketedjen, Mert úgy füstöl a kályha. Azt is elmondta Gergely Jánosnak a leánya, most 3. osztályos, hogy édesanyja minden nap kimossa a vitrint, azért mert sokszor olyan fekete, [...]. Éjjel-nappal tüzelnek, nyáron is kell tüzelni.*¹⁰⁸

A legszegényebb család gyerekei (az édesanyja 28 éves, ikrekkel várandós és már van hat gyereke) intenzíven részt vesznek a ház körüli munkákban, fáért mennek, felvágják a fát, minden megcsinálnak a ház körül, mert apjuknak *az ideg reament a gyomrára*, így nem szabad idegeskednie, nehogy kiújuljon a fekélye.

A faluban él egy gazdag cigány család is, Gergely Béla egyik fia, Gergely Álmos. Az ő háza jól felszerelt, lambéria van a falon, számítógépet vásárolt (egyelőre még nincs internet-hozzáférése, de a gyerekek használják), van tévé és parabolaantenna a házban, és két autót tart. [...] *ők azok, akik azt mondják, hogy „Nézd meg ezek a cigányok még egy parabolát sem tudnak venni maguknak.” Ő is cigány, de mondja a másíkról, hogy ő azért gazdagabb.*¹⁰⁹ Annak ellenére, hogy tehetősebbek a többiek-nél és kicsit lenézik őket, ugyanúgy együtt töltik szabadidejüket a szegényebbekkel, és hasonló munkákat végeznek, mint a többi cigány a faluban.

A legtöbben a mezőn dolgoznak, napszámba mennek el, és járják a vidéket, vasznak. *Napszámból s a „szociálból”, s akkor elmennek hol itt s hol ott kicsi vasat gyűjtnek s béviszik s ez. Ősszel pityókát szednek, mennek toloszni s azt es eladják s úgy. Lopni nem mennek, még nem jártak, dehogyzután lopni elindulnak-e azt nem tudom. Még a mezőről sem, úgy igen, hogy tolloztak, s ha elkergették őket elmentek s hanem nem. Itt örökké tarthassa a lovát, mert a sánc az övéké. Itt jó lovakot tartnak nyáron s el-el adják s abból élnek.*¹¹⁰

Fő foglalkozásuk a lovaszás, cserélik a lovakot, mert ez a mindenük. [...] *vesznek egy lovat s akkor eleserélik s arra valamennyi pénzt kapnak még s arra megint vesznek egyet. Hát ez a Amikor játszanak az udvaron is, mindig ez van, hogy te most te vagy a ló, s akkor én most viszlek a piacra, a prázsmári piacra, a kézdi piacra, a Baromra, s akkor te most, megnézik a fogadat, tudod, amit szoktak a felnőttek, nyilván amikor lovat vásárolnak.*¹¹¹

Külföldre is járnak dolgozni, a Brassóból hazaköltözött család vezeti be valószínűleg őket a német piacra. A nemrég első ízben elment apa és fia munkájáról kicsi testvérük azt mondta, hogy „munkát dolgoznak”. A felvilágosultabb, nagyvárosból hazaköltözött család azonban már régóta külföldön keresi a pénzt.

107 Á.K., nő, 39 éves, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

108 Á.K., nő, 39 éves, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

109 Á.K., nő, 39 éves, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

110 G.K., nő, 82 éves, Székelypetőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

111 Á.K., nő, 39 éves, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

Van egy brassói család, ők Brassóból költöztek haza, ők ilyen kinyíltabb szeműek és ők már régebb is jártak külföldre, most elment az egész család, viszont ők azt mondta a leánya, hogy ők nem dolgoznak, hanem kéregetnek, s van egy ilyen szöveg, amit megtanultak németül, amit nem tudják, hogy mit jelent, de mondják. De én értem, „Entschuldigung bitte, Kinder kein essen... stb.” Csak hát betanulja még a 3 éves is s mondja, mert ezt kell mondja.¹¹²

A cigány közösség ünnepei között az emberi élet fordulóihoz köthető ünnepeket találjuk. Az egyik legfontosabb ezek közül a temetés, a tor, melyen a teljes közösség részt vesz és együtt mulat az elhunyt emlékezetére. Emellett a hathetes megemlékezés is fontos, ilyenkor újra összegyűl a közösség és a rokonság, az elhunyt emlékére misét mondatnak, asztalt állítanak és alkoholt fogyasztanak, melynek hatására még táncra is perdülnek. Nagyon ügyelnek arra, hogy gyerekeik legyenek elsőáldozók és bérmálkozzanak. Istenfélő emberek, és nagyon félnék a halottaktól.¹¹³

A petőfalvi cigányok nagyon fiatalon házasodnak, házastársaikat általában helyben vagy a környékbeli falvakból választják. *Gergely Béla az ősszel megvett egy telket, ami vele szemben van, egy magyar ház mellett, oda fog építeni most a tavasszal s oda fog költözni a fia, aki most 14 éves, nyolcadikos most Zabolán, de nem jár iskolába, mert van egy felesége, aki várandós. Ősapa unokája.¹¹⁴*

Más adatközlő is hasonló jelenségre figyelt fel: *Látom [...] az iskolában, gyönyörűen tanulnak verset, hittanból szenzációs, amit el tudnak művelni, de elérik azt a bizonyos kort, amikor a lányokat lehet szöktetni, a 12 évet, vagy 10 évet, 12 évesen a másik gyereket szült Petőfalván. Viszont azé a föld, aki belakja, szoktam mondani. Több cigány van Petőfalván, mint magyar.¹¹⁵*

Magyar–cigány együttélés

A magyar lakosság számára a cigány lakosság alacsonyabb helyet foglal el a helyi társadalomban, elítélik őket sajátos életvitelük miatt. A magyarok szerint a cigányok lopnak és csalnak, abból tartják fenn magukat, megeszik az elhullott állatokat („dögösök”) és igénytelen körülmények között laknak. Konfliktus a két etnikum között nem volt, mindenki tiszteletben tartja a másikat, egyes öregek rá is vannak szorulva a cigányok munkájára. *De vannak olyanok, akik állandóan meglopják azt, aki hívja őket, tehát a munkaadójukat s akkor azt többet nem hívják, azokat ki is közsítik. Úgy hogy ez változó. Azt mondom, hogy inkább elfogadják őket, mert tulajdonképpen mivel kiöregedő falu, azért nincs is nagyon más választásuk az idős embereknek, hogy valaki segítsen nekük.¹¹⁶*

112 Á.K., nő, 39 éves, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

113 Á.K. elmesélte, hogy két évvel ezelőtt meghalt egy csecsemő, és a szülők nem engedték iskolába a gyerekeket, nehogy megtámadja útközben a meghalt gyermek őket, mivel azt gondolták, hogy a meghalt gyermek az iskolában tanyázik.

114 Á.K., nő, 39 éves, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

115 P.O., férfi, 33 éves, Imecsfalva. Saját gyűjtés. (2015)

116 Á.K., nő, 39 éves, Páva. Saját gyűjtés. (2015)

A magyar lakosság egy része semleges viszonyul a cigányokhoz, nem foglalkozik velük, nem zavarja őket az életvitelük. *Nem igen van [megj.: konfliktus], ők hallgatnak odafel s mi idele. Itt nincs ellentét, nem foglalkoznak a cigányok a magyarokkal és a magyarok se a cigányokkal. Ha dolgoztattak a cigányokkal, megfizették és mentek haza. Nem kötekedtek itt egymással. Osztán ezután mi lesz azt nem tudom.*¹¹⁷

Mások elítélik lustaságuk, tunyaságuk miatt: *Hát a cigányok nagyon buták. Csak akkor mennek misére, ha keresztelőre járnak, vagy amikor csomagot osztanak. A cigányok szeretnék, ha úgy fogadnák el, ahogy a magyarokat.*¹¹⁸

Közvetetten vagy közvetlenül a magyar közösség tagjai szeretnék, ha a cigányok dolgoznának, földet művelnének és önfenntartókká válnának a kétkezi munkájuk nyomán. *Oktatás legyen kötelező. Gazdálkodni kellene, éljen meg a területén, művelje meg.*¹¹⁹

Az eltulajdonítás ténye is megjelenik annak ellenére, hogy a magyar közösség tagjai egyöntetűen azt állítják, hogy nem fordult elő lopás a faluban:

*Általában nincsen gond, ha nem loptak*¹²⁰

*A faluban nem loptak még sehonnán.*¹²¹

*Fiatalok szeretnek iskolába járni, persze vannak kivételek, megteremtének mindent, amit kell. Engem személy szerint soha nem bántottak, soha nem loptak meg.*¹²²

Annak ellenére, hogy nem a lopás tényére kérdeztünk rá az interjúk és kérdőívek lekérdezésekor, a magyarok nagy része a lopással kapcsolta össze a cigányokról alkotott nézeteit. Az etnikai sztereotípiák működésbe léptek, amint nyitott kérdéssel találkoztak a megkérdezettek. Bár az utóbbi években valóban nem történt lopás, tolvajlás a faluban, a magyar közösség tagjai a jól ismert sztereotípiákat említették. Hasonló terepen tapasztalt emléket idéz egy román kutató (Irimia 2000), aki egy fiatal cigány történetét írja le. Bukarestben utazott a villamoson, amikor egy nő észrevette, hogy ellopták az iratait és a tárcáját. A villamoson lévő emberek másodpercek alatt a cigányokat kezdték szidni, miközben a fiatalember elrejtőzött, hogy ne vegyék észre, nehogy őt okolják ártatlanul a lopás miatt: „Ezek a cigányok, uralmuk [...] csak rosszat tesznek. Tele vannak a villamosok cigányokkal, akik loptak. Az egész ország tele van a cigányokkal!” (Irimia 2000: 97.) Daniela Irimia azt is lejegyzí, hogy a kutatott területen élő két csoport saját magát elkülöníti a másiktól az „ők” és „mi”, cigányok és románok fogalmak használatával.

A magyarországi cigányokat vizsgáló Stewart a cigány hagyományokban öröklődő történetet írja le, amely a cigányok szegénységével magyarázza a nem-cigány lakosság becsapását, meglopását: „amikor a magyaroknak a Jóisten gabonát adott,

117 G.K., nő, 82 éves, Székelypetőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

118 T.Z., férfi, 80 éves, Székelypetőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

119 R.Á., férfi, 57 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

120 G.O., férfi 61 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

121 A.R., férfi, 52 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

122 E.K., nő, 72 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

odahívta a cigányokat is. Mivel nagyon szegények voltak, nem vittek zsákokat magukkal, így megkérték a Jóistent, hogy adja oda a magyarokéban. Így a Jóisten a magyarok hozta zsákokba öntötte a cigányoknak szánt gabonát, azonban a magyarok már nem akarták odaadni azt a cigányoknak, hiába kérték. És így kezdtek el lopni a cigányok a magyaroktól.” (Stewart 2014: 16.)¹²³

A cigány etnikumot kutató szakirodalom szinte kivétel nélkül ezt az éles elhatárolódást írja le, ami a magyar/román és a cigány etnikumok között régiótól függetlenül létezik (Záloagá 2015, Stewart 2014, Rughiniş 2010, Petcuţ coord. 2009, Sandu 2005). A magyar és a román médiában is gyakran hallhatunk a cigánybűnözésről, ami ezeket az előítéleteket erősíti, táplálja.

A helyiekkel tisztelettudóan viselkednek a cigányok, betartják az alapvető társadalmi érintkezési szabályokat:

*Nagyon jó barátaim, hiszen tanítottam őket. Távolról tiszteljük egymást. Velem szembe rendesek.*¹²⁴

*Aránylag (nem kimondottan) tisztelettudók. Köszönnek. Összetartóak.*¹²⁵

A cigány közösség tagjai tisztelik a magyarokat, kerülik velük a konfliktusos helyzeteket: *Soha nem volt semmi, ők es megmondhassák, békekességbe élünk mink itt egymással.*¹²⁶

*Nem, hát magyarok vagyunk, magyarul beszélünk, ugy es tanultunk, nem es tudunk románul, hát én esetleg valamennyit, de a családomból senki nem tud románul. [...] Eddig nem volt soha semmi, a tiszteletet egymásnak meg kell adni.*¹²⁷

A petőfalvi cigányokról elmondhatjuk, hogy „ők a szegények között is a legszegényebbek”, a település és a környék leghátrányosabb helyzetű etnikai csoportja. A hátrányos helyzetük nem a lakóhelyi vagy az iskolai oktatásból való kirekesztettségnek köszönhető, sokkal inkább a munkaerő-piaci kirekesztettség (Ladányi et alii 2010) és a vidékre jellemző magas munkanélküliségi arány¹²⁸ együttes hatásának. Ehhez társul rendszertelen életvitelük, a sajátos táplálkozási kultúra, a szegénység, az alacsony életkor, valamint a sajátos életstílus, ami pezsgő életük gyors elfogyásához vezet.

A kérdőíves felmérés során a másik etnikum látására adott válaszokat, az etnikai percepciókat is összesítettük (54. ábra). A grafikonon láthatjuk, hogy a cigány lakosság a békés együttélést gyakorolja a magyar közösséggel szemben, nem fogalmaz meg véleményt. A magyar közösség véleménye három kategóriába csoportosítható: az inkább pozitív vélemények, a *mindenki ember és nincs velük baj* típusú válaszok; az inkább negatív vélemények, hogy *nem egy vonalon húzódik az élet, vagy az én tá-*

123 A lejegyzett ének szabad fordítása.

124 T.N., férfi, 71 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

125 T.I., nő, 39 éves, Székelypetőfalva. Saját gyűjtés. (2015)

126 E.L., férfi, 67 éves, Székelypetőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

127 E.N., nő, 43 éves, Székelypetőfalva. Az interjú Rádu Viola gyűjtéséből származik (2013, kézirat).

128 A Kovászna Megyei Foglalkoztatási Központ (<http://www.covasna.anofm.ro/>) adatai alapján 2015. március végén a munkanélküliség aránya Kovászna megyében 6,38%, ebből a 30 és 50 év közötti korosztály mintegy 50%-ot tesz ki. A Kovászna megyei munkanélküliségi arány meghaladja az 5,37%-os országos átlagot.

nyéromból nem esznek; és a nincs véleménye kategória, nem foglalkozom, azok is emberek vagy nem panaszkodom.

A két etnikum békés együttélését, komplementer életmódját mutatja a Petőfálván végzett terepmunka. A békés felszín alatt azonban itt-ott fellelhető a cigány etnikum elítélése, megvetése sajátos életvitele, szertelensége, hanyagsága miatt. A cigány etnikum nem foglalkozik a magyarokkal, azonban példaértékűnek tartja azok minden megnyilvánulását. Munkalehetőségeik az elmúlt években bevezetett gazdasági gépeknek köszönhetően nagyon beszűkült, annak ellenére, hogy vállalnának munkát, nagyon kevés esélyük adódik a településen. Az egyetlen jövedelmi forrásuk a társadalmi segély, amit a Polgármesteri Hivatal alkalmazottaitól kapnak kézhez. A cigány közösség nem rendelkezik a megélhetését biztosító erőforrásokkal, a föld kizárólag a magyar lakosság tulajdona, így annak megművelésében is csak felkérés esetén vehetnek részt. Erős gazdasági függőségi viszony jellemzi a petőfalvi cigányokat, akik számára a gazdasági felemelkedés jelenleg járható útja a házalás, illetve a külföldön vállalt munka a környékre jellemző munkalehetőségek hiányában.